

Základní atributy forenzní analýzy

Ing. Marián Svetlík, Sr.

Anotace:

V příspěvku jsou popsány základní principy a atributy forenzní analýzy. Vysvětlení vychází z praktických zkušeností a z pohledu jejich použitelnosti a užitečnosti zejména pro samotné znalce tak, aby jejich použití přinášelo nejenom splnění obecných požadavků na forenzní analýzu, ale i prospěch samotným znalcům.

Annotation:

The paper describes the basic principles and attributes of forensic analysis. Exploration is based on practical experience and in terms of its usability and usefulness, especially for the experts themselves, so that their use not only brings the general requirements for forensic analysis but also the benefit of the experts themselves.

Klíčová slova:

Znalec, forenzní vědy, atributy forenzní analýzy

Keywords:

Forensic expert, Forensic sciences, Forensic analysis attributes

Úvod

Protože souhrnně asi není jednoduché nalézt popis základních pravidel forenzní analýzy, alespoň na obecné úrovni, včetně zdůvodnění a nějakých komentářů, pokusím se o to tady. Snad to bude k užítku a čtenář si odnese nějaký vhodný poznatek pro svoji znaleckou praxi.

Z dostupných zdrojů určitě lze odvodit určité charakteristiky forenzní analýzy, které by měly být platné obecně pro všechny obory. Některé vyplývají například přímo z díky aktuálně platného zákona o znalcích a související vyhlášky a některé lze dovodit z různých článků a úvah, které byly k problematice znalectví publikovány. Ty byly publikovány bohužel ale prakticky výlučně právníky, tedy jsou to názory a požadavky zejména "zadavatelů" forenzních analýz, tedy názory ze strany klientů o tom, co by forenzní analýza (obecně) měla splňovat. Úvahy ze strany "realizátorů", forenzních expertů, o tom, jak tyto požadavky naplnit a co vše to v praxi obnáší, jsou vzácné a je problém se vůbec k nějakému takovému názoru dopracovat.

Neuvádím to proto, že bych chtěl požadavky zadavatelů nějakým způsobem zpochybňovat. Jen chybí rovnoprávná diskuse o tom, že jestli existuje ze strany objednatelů nějaký objektivní požadavek na kvalitu dodávky, musí si objednatel uvědomovat, že jeho realizace není zadarmo, že stojí čas a peníze (náklady materiální, personální, časové a další a to přímé nebo i nepřímé).

Pojďme ale ke stručnému popisu jednotlivých obecných pravidel, které se na forenzní analýzu vztahují.

Nezávislost

Kdysi jsem na svém blogu¹⁾ zveřejnil článek, ve kterém jsem mimo jiného také uvedl, že "Jediným cílem znalecké práce a také jediným jejím posláním je dokumentovat pravdu. O použití, využití nebo zneužití této pravdy nerozhodujeme. Ve své podstatě nechceme mít s tím nic společného, ve své podstatě bychom s tím ani nic společného neměli mít. Naše postavení by mělo být navýsost nezávislé. Nezávislé na tom, pro koho pravdu zjišťujeme a pro co a jakým způsobem je námi zjištěná pravda použita nebo zneužita. Striktní nezávislost."

Požadavek nezávislosti znalce je uveden přímo v zákoně o znalcích (§11 zákona 36/1967 Sb.), kde se pro tuto skutečnost používá termín "podjatost". S posuzováním a chápáním nezávislosti to už tak jednoduché není, jak uvádí např. následující obrázek (mimořádně to je z článku, který se primárně věnuje taky obecným vlastnostem forenzní analýzy):

Příklad pravděpodobného narušení zásady Nepodjatosti

BOX 4

Znalec ve vyjádření k nezávislosti na zkoumaném objektu a subjektu píše, že sice instaloval posuzovaný systém u klienta, avšak toto bylo prováděno na základě smlouvy o dílo a zpracování znaleckého posudku na tento systém se řídí trestním řádem, tudíž se jedná o úplně jiný právní vztah. Podjatost je tedy z jeho strany vyloučena.

Obr 1 - Zdroj: Data Security Management 1/2010

Jak uvádí i výše zmíněný zákon, hodnocení podjatosti (nezávislosti) zůstává na objednateli. Ze strany zpracovatele existuje povinnost veškeré potenciálně relevantní informace objednateli sdělit a je na objednateli, aby o nezávislosti zpracovatele rozhodl sám.

Nezávislost je veličina, kterou nelze úplně objektivně měřit. Vždy je nutné přihlížet ke konkrétní situaci. Když vyjdeme z předpokladu, že znalec je přední

¹⁾ <https://msvetlik.wordpress.com/2012/06/04/kde-stoji-soudni-znalci-ii/>

odborník ve svém oboru, dá se tím předpokládat, že za dobu své profesionální kariéry přišel do styku s velkým množstvím subjektů (jiných odborníků, firem a organizací, projektů a dalších subjektů a akcí), kde mohl a určitě i navázal množství profesionálních a osobních kontaktů a vazeb různého druhu. Čím větší odborník, tím širší je jeho potenciální okruh různých vazeb. Když navíc přihlídneme k určitému teritoriálnímu omezení dospějeme k paradoxnímu ale objektivnímu závěru, že čím je někdo větším odborníkem, tím větší je potenciální riziko, že budou existovat nějaké indicie o jeho závislosti ve vztahu k posuzované problematice. Nikdo neříká izolovaně a zejména aktivní lidé (a profesionálové tím spíše) mají nepoměrně větší šanci navazovat různorodé kontakty a vazby.

Uvedu příklady:

1. Znalec má známého, s kterým sice neudrhuje nějaké těsné kontakty, ale jezdí s ním pravidelně jednou ročně na hory. Dostane ke zpracování posudek ve věci obvinění firmy (jako právnické osoby), ve které pracuje jeho známý jako řadový zaměstnanec, který s obviněním zcela zřejmě nemá žádnou souvislost. Formálně nanejvýš pravděpodobně není důvod k podezření z podjatosti, nicméně jestliže firma na základě obvinění zanikne, znalecův známý přijde o práci.

2. Znalecké pracoviště (znalecký ústav) sídlí ve velkém business centru společně s desítkami jiných organizací, firem a institucí. Proti jednatelům jedné z firem z tohoto centra je vedeno trestní řízení. Je otázkou, zda znalecký ústav může vykazovat nějakou závislost ve vztahu k obviněným jenom na základě toho, že sdílí s ním jednu adresu business centra.

3. Znalec se podílí jako externista na řešení určitého výzkumného projektu v rámci organizační složky jedné velmi velké instituce. Byl osloven s požadavkem na posouzení jiného výzkumného projektu jiné organizační složky té samé instituce. Potenciálně tedy lze mít podezření, že by oba výzkumné projekty nemají žádnou souvislost a provázanost organizační ani personální, objektivita znalce může být narušena právě díky (byť jen nepřímému) vztahu ke stejné instituci.

Na základě výše uvedených příkladů je vidět, že posuzování nezávislosti je složitá problematika. Z jedné strany je pro znalce výhodou, že o podjatosti rozhoduje objednatel posudku, z druhé strany si lze velice dobře představit situaci, kdy se znalec cítí být podjatý v dané věci, avšak pro objednatele posudku to nehraje roli a má zákonem dané pravomoci (znalec může odmítnout zpracovat posudek pouze ze zákonem definovaných důvodů) nutit znalce do zpracování posudku jenom proto, že on vyhodnotil, že se o podjatost nejedná²⁾.

Ať už jsou formální pravidla nastavena jakkoliv, primárním subjektem ve věci posuzování míry nezávislosti je sám zpracovatel (expert, znalec). Je to jeho nitřní integrita a morální kvality, které zásadním způsobem určují jeho nezávislost v případech forenzního zkoumání. Znalec je ten, kdo je tím prvním, kdo posuzuje svoji potenciální podjatost, kdo posuzuje, zda má nějaký vztah k subjektům a k posuzované věci. Až

na tomto prvním posouzení se rozhoduje, zda jeho potenciální vztah k věci má takový charakter, který by mohl ovlivnit jeho nezávislost a objektivitu. A je na něm, zda svůj potenciální vztah k věci vyhodnotí objektivně (a v souladu se zákonem).

Profesionalita

O profesionalitě znalců, forenzních expertů, zdánlivě nemá smysl mluvit a tuto problematiku rozebírat. Obecně lze říct, že ze samotné podstaty by mělo být zřejmé, že znalci by měli být jedni z nejlepších odborníků v dané oblasti. Vyplyvá to z podstaty platného zákona, tedy tam definovaných (obecných) požadavků na znalce a i z procesu jejich výběru.

Platí to ovšem pouze na té nejobecnější úrovni. Celý problém kolem profesionality forenzních expertů má ale praktickou rovinu, která ale už není tak zřejmá a jednoduchá. Pokusím se to vysvětlit.

Nejdříve si připomeneme profesní požadavky na znalce, jak je definuje platný zákon o znalcích³⁾ (§4 odst. 1, písm. e) a f)) : "má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru ..., v němž má jako znalec ... působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou ... činnost, jde-li o jmenování pro obor ..., v němž je taková výuka zavedena, má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou ... činnost může řádně vykonávat" a pokusím se rozepsat, co ty jednotlivé požadavky znamenají.

a) Potřebné znalosti a zkušenosti

Formulaci "má potřebné znalosti a zkušenosti" sice můžeme všichni intuitivně chápat, avšak jen stěží ji lze použít jako kritérium hodnocení profesionality a tedy jako zdůvodnění pro jmenování nebo odmítnutí kandidáta na jmenování znalce. Obecně totiž platí, že jestli chceme něco nebo někoho hodnotit, měla by být definována odpovídající hodnotící kritéria. Ani dodatečné upřesnění na požadavek vysokoškolského vzdělání, 10 let praxe v daném oboru a absolvování specializačního kurzu ("Znalecké minimum") toho moc ve vztahu k profesionalitě znalce neupřesní. Další rozhodování je už jen na tom, kdo znalce jmenuje, tedy v našem případě předseda krajského soudu. A i když si pro své finální rozhodnutí o jmenování může podle vlastního uvážení zřídit odborný poradní sbor, zodpovědnost za jmenování je jen na něm. Z toho by se dalo dovodit, že jestli jsou nějaké problémy s kvalitou a profesionalitou znalců obecně, tyto problémy začínají už u předsedů krajských soudů, jako osob odpovědných za jejich jmenování. Bylo by však jednoduché svalovat hlavní vinu na tyto osoby. Základní problém ve vztahu k profesionalitě znalců je pravděpodobně v samotném procesu jmenování, v tom, co ukládá zákon.

Hodnocení profesionality znalců má přímou návaznost na následnou kvalitu jejich znalecké práce. V této souvislosti jsem v časopisu Digital Forensic Review⁴⁾ napsal, že "Nikdo není oprávněn hodnotit kvalitu

²⁾ Dokonce jsem se již setkal s případem, že objednatel vyhodnotil potenciální podjatost znalce jako nedůvodnou jen proto, že nenašel nikoho jiného, kdo by danou věc znalecky posoudil.

³⁾ Zákon č. 36/1967 Sb.

⁴⁾ Sve lík, M., Nový návrh zákona o znalcích - dovětek, Digital Forensic Review, 1/2017, str. 15, ISSN 2570-5040

v dané odbornosti, než komunita odborníků ve stejné oblasti. Odborníci na právo nemají žádnou, ani tu nejmenší kompetenci hodnotit kvalitu práce "molekulárního biologa", byť by to byl "forenzní molekulární biolog". Jak právo, tak jakákoliv jiná odbornost jsou profese, a vzájemně si nelezou do zelí. Rozumný odborník se k tomu nikdy nepropůjčí. V žádném případě!". Bohužel, náš stávající zákon nutí odborníky na právo (předsedy krajských soudů) hodnotit profesionalitu odborníků v jiných oblastech/profesích.

b) Obory a odvětví

To ovšem není jediný problém, který vyplývá z platné formulace našeho zákona. Hned za požadavkem na potřebné znalosti a zkušenosti následují slova "... z oboru..., v němž má jako znalec... působit". Přestože formulace se zdá být zcela jasná, problém se skrývá právě v pojmu "obor znalecké práce". Pro objasnění toho, v čem je problém, je nutné si uvědomit, že téměř padesát let nebyly nijakým jednoznačným a definovaným způsobem tvořeny obory znalecké činnosti. Seznam znaleckých oborů a odvětví byl tvořen ministerstvem spravedlnosti (jako subjektem daným zákonem), avšak asi nikdo neví jak a na základě čeho. Takováto neurčitá praxe přetrvává a proto se v platném seznamu znaleckých oborů a odvětví⁵⁾ objevili vedle sebe pojmy jako "kybernetická odvětví různá", "estrády a varieté" nebo "čistá voda". A je nutné ještě předeslat, že se jedná o pouhý výčet, bez jakéhokoli upřesnění nebo vysvětlení obsahu a účelu.

Proč má správná definice znaleckých oborů a odvětví přímou souvislost s profesionalitou znalců? Správná, úplná a jasná definice znaleckých oborů a odvětví je vstupní branou pro jmenování znalců. Jestliže má být jmenován znalec v určitém oboru a odvětví, musí být bez jakýchkoli pochybností zcela jasné, co daný obor a odvětví představuje, k čemu slouží a kde má hranice. Teprve od toho lze dovodit, jaké odborné předpoklady by měl splňovat znalec, který v daném oboru a odvětví bude znaleckou činnost vykonávat. Jestliže ale takový popis (definice) znaleckých oborů neexistuje, není ani podle čeho hodnotit znalce. Jakékoliv jejich hodnocení (ať už pro účely jmenování nebo pro účely hodnocení kvality odvedené práce) je postaveno na vodě, na obecných a nekonkrétních předpokladech. Potom je vše špatně a výsledek je přímo závislý na vůli, schopnostech, odpovědnosti a kompetenci hodnotitele, kterým je opět nejčastěji právník (předseda krajského soudu pro účely jmenování, předseda senátu při hodnocení kvality konkrétního znaleckého posudku).

c) Speciální výuka

Pojem speciální výuka "pro obor, v němž je taková výuka zavedena" je lehce zavádějící, protože, jak je uvedeno výše, obory nejsou blíže specifikovány, pouze explicitně vyjmenovány výčtem. Nedá se říct, že by taková výuka nebyla u nás zavedena, avšak pouze u některých znaleckých oborů (primárně ekonomické a dále pak zejména z oblasti dopravy a stavebnictví). Nelze také určit, co lze považovat za "zavedenou výuku", protože posuzování pojmu "zavedená výuka" je opět

v kompetenci hodnotitele a mnohdy specializovaná školení a mezinárodně vysoce uznávané certifikace špičkové světové úrovně (jako jsou např. školení a certifikace od SANS⁶⁾) nemusí mít v očích hodnotitele žádnou nebo alespoň odpovídající váhu.

Ale není to jenom splnění určitých vstupních kvalifikačních předpokladů. Jsou obory znalectví, které se vyvíjejí pomaleji a jsou obory, kdy dynamika jejich vývoje je větší, než bychom si dovedli představit. Jelikož aktuálně není nastavena žádná zákonná povinnost na průběžné vzdělávání nebo na průběžné atestace/reakreditace znalců, je jen a jenom na znalci samotném, jak přistoupí ke své znalecké profesi a jak aktivně a intenzivně si bude průběžně doplňovat svoji (zejména znaleckou, forenzní) odbornost. Stojí to hodně času a prostředků, které však objektivně není nikdo schopen ocenit a ohodnotit. Snad pouze spokojený klient. Ale ani to není málo.

Aktuálně platný systém znalectví u nás není nastaven na to, aby jakýmkoli způsobem zohledňoval (hodnotil, kontroloval) průběžně znaleckou profesionalitu a průběžné vzdělávání téměř nemá kdo dělat (čest několika výjimkám v několika málo oborech).

Požadavek speciální výuky ovšem implikuje jeden důležitý atribut znalectví, který si málokdo ve skutečnosti uvědomuje. Jestliže je pro znalce ze zákona požadováno specializované vzdělávání tak to znamená, že pro dobrý výkon znalectví není postačující aplikace standardních civilních vědomostí a znalostí. Požadováno je něco navíc, něco, k čemu je nutné právě to specializované vzdělávání. **Je to v podstatě nová profese, rozšíření běžné, civilní profese na profesionální výkon znalectví - dochází tedy k profesionalizaci znalectví.** A ještě jednou chci zdůraznit, že se jedná o rozšíření "civilní" profese o nadstavbu, o specifické znalosti, vědomosti a dovednosti, které jsou charakteristické jenom pro výkon znalectví a nemají přímé uplatnění v jiné, běžné komerční sféře.

d) Osobní vlastnosti

Osobnostní vlastnosti znalce jsou pravděpodobně tím nejdůležitějším kritériem, které by mělo být ve vztahu k profesionalitě a kvalitě výkonu znalectví posuzováno. Asi se ale shodneme, že hodnotit osobnostní vlastnosti člověka nelze jednoduše. Určitě ne podle vyplněného dotazníku nebo podle životopisu. Možná lze určité indicie získat z vyžádaných hodnocení zaměstnavatelů, kolegů nebo na základě osobního pohovoru. Bohužel, v tomto směru je zkušenost ještě horší než s jakou se setkáváme u personálních agentur. I průměrný zaměstnavatel si nechává pro důležité pozice zpracovávat psychologický profil uchazečů. U znalců to není zvykem, dokonce mohu z osobní zkušenosti prohlásit, že jsem se s tím nikdy nesetkal ani osobně a ani z doslechu.

Proč jsou osobnostní vlastnosti znalce zmiňovány právě v souvislosti s profesionalitou výkonu znalectví? Výše uvedené problémy spojené s členěním a definicí oborů a odvětví, nejasnými (obecnými) kvalifikačními požadavky a problematickým hodnocením vzdělání a zkušeností znalců hovoří jasně o tom, že formálními

⁵⁾ Vyhláška č. 123/2015 Sb.

⁶⁾ www.sans.org

postupy lze profesionalitu znalců zajistit pouze a zase jen formálně. A tady musí nastoupit znalec sám, jeho schopnost zachovat si odpovědný postoj k zadavateli a sobě samému, zachovat si vnitřní integritu.

Jelikož nelze přesně definovat každou problematiku, se kterou se lze potkat, nelze předem postihnout každý problém a specifickou profesní oblast, je jen a pouze na znalci samotném, aby objektivně zhodnotil své profesní dovednosti a znalosti a v každém jednotlivém případě v první řadě sám kriticky hodnotil, zda jeho profesní profil a schopnosti odpovídají požadavkům na daný konkrétní řešený problém.

Vzhledem k neurčitě definici (resp. k absenci takové definice) znaleckých oborů a odvětví je jen a pouze na znalci, zda jeho vědomosti a schopnosti odpovídají danému konkrétnímu požadavku a zda je schopen na odpovídající (tedy maximální) úrovni kvality problém vyřešit. Vždy má možnost zadavatele upozornit, že se vyskytují určité kvalifikační nebo odborné problémy, které jej omezují při zpracování daného problému a od zpracování ustoupit (nebo se alespoň o to pokusit), případně uvést omezující podmínky, které jej při zpracování požadavku limitují. Ještě jednou opakuji, že nikdo to za něj neudělá, znalec je tím prvním, primárním a rozhodujícím činitelem při posuzování odpovídající nebo požadované úrovně profesionality.

Je docela dobře možné si představit, že přehnané ambice, lukrativnost, rozsah nebo jiné okolnosti mohou způsobit, že dojde ke zkreslení nebo ovlivnění úvah znalce o jeho profesních schopnostech daný problém kvalitně vyřešit. Ale nejen rozvaha před samotnou dohodou⁷⁾ o zadání posudku může způsobit problémy. U složitějších případů se často může stát, že i v průběhu zkoumání se může vyskytnout odborný problém, který je mimo profesní možnosti znalce a opět je jen a pouze na znalci, jestli si to otevřeně přizná a pokusí se problém řešit se zadavatelem, jestli je zadavatel vůbec ochoten na podobné diskuse přistoupit⁸⁾. A řešení takové situace je opět jen na osobních vlastnostech znalce, jak se s danou situací dokáže vypořádat.

e) *Profesionální vystupování*

Tento požadavek v zákoně uveden není, spíše by se dalo odvodit, že profesionální vystupování patří mezi osobní vlastnosti znalce. Já jej ale tady uvádím zcela cíleně, protože patří mezi důležité vlastnosti, kterými musí znalec disponovat.

Málo kdo si uvědomuje, že jednou z důležitých činností a současně povinností znalce je (v případě potřeby) osobně vysvětlit práci, kterou provedl při zpracování znaleckého posudku, vysvětlit a obhájit závěry, ke kterým dospěl. Na první pohled na tom zas není nic tak neobvyklého. Samozřejmým se také zdá, že ta obhajoba (nebo přesněji řečeno vysvětlování) probíhá většinou před soudem.

Jestliže by se jednalo o obhajobu odborné práce před komunitou odborníků, tedy odbornou diskusi, kdy jde o řešení čistě odborných problémů, tak by v tom neměl být žádný problém. Problém nastává v si-

tuaci, že nezkušený znalec si neuvědomuje několik faktorů, které s jeho odborností (profesním zaměřením) nemá žádnou přímou souvislost. Pokusím se několik z nich pojmenovat:

a) *vypjatá a stresující atmosféra* a celkové prostředí u soudu pro každého, pro koho to není běžná a každodenní práce. A to nejenom pro ty, o které se v podstatě u soudního líčení jedná, ale pro prakticky každého trochu empatického člověka, protože tam vždy jde o osudy konkrétních lidí;

b) *většinou nepřátelské prostředí* (minimálně z poloviny), které se snaží (asi oprávněně) znevěrohodnit práci znalce. Obecně jde o prostředí, které se nevyzná v odborné problematice a jediným cílem je zpochybnit práci znalce. Proto tomu odpovídají i způsoby a metody, které jsou pro zpochybnění práce znalce používány (a že to není velice často odborná argumentace je asi jasné);

c) *většinou se nejedná o odbornou diskusi*, znalec většinou musí obhajovat svůj posudek před neodborníky. Tomu odpovídá často i forma a formulace otázek, na které je velice často velký problém dát vhodnou odpověď. Je sice pravdou, že není hloupá otázka, jsou jenom hloupé odpovědi, ale často se stává, že položené "laické" otázky se jen mohou tvářit jako "hloupé".

Člověk, který není na takové prostředí a formy jednání připraven (a tady nechci, aby to vyznělo pejorativně, je to jen úplně jiné prostředí a jsou to jen jiné formy jednání), má velkou šanci, že při obhajobě své práce velice rychle pohoří, i kdyby jeho odborná úroveň byla vysoká.

Asi všichni tyto situace známe z detektivek v televizi, z televizních ztvárnění bravurních výstupů advokátů (nebo žalobců) u soudu, jak důmyslnými otázkami "rozcupovali" svědka nebo znalce a ten pak vypadal (s prominutím) jako blbec. Ale jen málokdo si tuto situaci zažil na vlastní kůži a může prohlásit s čistým svědomím, jak by se v dané situaci zachoval on.

Požadavek na profesionální vystupování proto zdůrazňuji tady ne jako profesionální v té nejobecnější rovině (vysoce odborný, gentlemanický, korektní nebo jakkoliv podobný), ale jako *profesionální pro dané prostředí a v dané situaci*. A zdůrazňuji, že obhajoba posudku před soudem je (nebo by alespoň měla být) standardní dovedností a kvalifikací znalce.

Je jen na škodu, že povinnost účasti na soudních řízeních, kde by se znalec seznámil s celkovou atmosférou, která u soudu panuje, a kde by získal alespoň zprostředkovaně zkušenosti z výslechu znalce, nepatří mezi povinné kvalifikační předpoklady. Přitom by to neměl být žádný problém, až na výjimky jsou řízení před soudem veřejná.

Je jen na škodu, že dobrá praxe, kterou znám z dob svého působení v Kriminalistickém ústavu Praha, kdy pro získání kvalifikace policejního experta byla účast u soudních líčení s obhajobou znaleckých posudků povinnou podmínkou, není aplikována v širším měřítku pro všechny adepty znalectví. Není nic

⁷⁾ Tady zcela úmyslně používám pojem „dohoda“, byť čas ějším způsobem „objednávky“ posudku je usnesení (tedy příkaz) a nezřídka se stává, že k možnosti diskuse mezi zadavatelem a zpracovatelem ohledně kapacitních a profesních možností zpracovatele ani nedojde.

⁸⁾ V případě běžné smluvní praxe by to neměl být problém, ale ve vztahu k orgánům státu se nejedná o smluvní vztah, tam jde o direktivní zadání a nezřídka se zadavatel ke znalci staví do pozice, která z toho direktivního vztahu vyplývá, byť by to dle platného zákona nastávat nemělo.

smutnějšího, než když šikovný a znalý odborník propadne při obhajobě své práce jen proto, že se nechá nachytat na banalitách a následně se (mnohdy i sám z nevědomosti a nezkušenosti daného prostředí a používaných metod) zamotá do vlastních úvah způsobem, který jej absolutně znevěrohodní jako odborníka, nebo se nechá zbytečně "vytočit" a v takovém rozpoložení se dopouští i odborných chyb. Věřte mi, že takových případů znám z praxe hodně (a některé i z mé osobní zkušenosti). Nelze se jich vyvarovat úplně, ale je potřebné být na ně připraven.

Opakovatelnost

Zdálo by se, že pravidlo opakovatelnosti se jeví jako samozřejmé a lehce dosažitelné. Mohlo by se to zdát natolik samozřejmé, že není potřebné takový požadavek dávat do zákona. Zdálo by se, že je celkem přirozené, že by mělo být možné zkoumání zopakovat a tím potvrdit závěry, které byly původně učiněny. Splnění požadavku opakovatelnosti ale není tak samozřejmé a není to ani v mnoha případech jednoduché, dokonce v několika specifických případech to je nemožné.

Obecně lze dospět k poznání, že znalci jsou podskupinou širší obecnější skupiny expertů a v podstatě jediným rozdílem v jejich práci je přidání dalších formálních požadavků na výstupy jejich práce, vyplývající primárně z účelu znaleckých posudků.

Jednou ze základních metod vědecké práce experta je experiment⁹⁾. Experimentem se potvrzuje nebo vyvrací určitá hypotéza. Jestliže se znalec má vyjádřit k položeným otázkám, ve své podstatě jeho práce pozůstává z experimentů, které potvrzují nebo vyvracejí tvrzení v otázkách, které má zodpovědět. Jedním ze základních atributů experimentu (kromě vědeckosti, protože experiment je vědecký pokus) je jeho podrobné naplánování a opakovatelnost. Splněním těchto elementárních atributů se zajistí jeho ověřitelnost.

Aby bylo možné znalecké zkoumání opakovat, celý postup musí být detailně naplánován a následně zadokumentován. To spočívá (zjednodušeně) nejenom v tom, že je postup podrobně zadokumentován tak, aby bylo možné jej krok po kroku realizovat opakovaně, ale hlavně zvolený postup musí mít v základě vědecky zdůvodněnou a akceptovanou metodiku. Vytvoření a ověření takové metodiky je právě úlohou forenzních věd. Nicméně ani samotná realizace takto připraveného experimentu není triviální záležitostí. Kromě samotného postupu experimentu je nutné definovat a zajistit mimo jiného také pro každé jeho opakování stejné podmínky, tedy zajistit, aby byly zajištěny stejné výchozí podmínky a aby byly eliminovány jakékoliv vnější vlivy (jiné než které jsou akceptovány základní metodikou). Některé oblasti zkoumání jsou na vnější vlivy citlivější (např. v oblasti přírodních a sociálních věd), jiné jsou citlivé méně. V každém případě do fáze plánování je nutné výchozí podmínky a vliv okolí podrobně zahrnout a zhodnotit

jejich případné ovlivnění konečných výsledků.

Když postoupíme ještě do většího detailu forenzní práce, tak znalecké zkoumání je (nebo by ve většině případů mělo být) zkoumáním stop. Aby bylo v případě znaleckého zkoumání možné zachovat stejné výchozí podmínky pro případné opakování je absolutně nezbytné zkoumané stopy zachovat tak, aby je bylo možné i s odstupem času (a přiznejme si, že ten časový úsek je mnohdy dlouhý i několik let) zkoumat za stejných podmínek, za jakých bylo provedeno prvotní zkoumání.

Jistě není potřebné zdůrazňovat, že už samotná problematika (relativně trvalého) zachování stop je natolik široká a složitá, že vyžaduje samostatný a rozsáhlý výzkum. Velice často se proto používají metody, které zachovávají alespoň některé základní parametry stop. Ale i problematika určení toho, které parametry stopy jsou z hlediska následného opakování (neřknu-li přezkoumání - viz dále) důležité, je na samostatný výzkum.

Dalším problémem, se kterým je nutné se vyvídat ve vztahu k opakovatelnosti, je výběr odpovídajících metod zkoumání tak, aby samotné zkoumání neměnilo charakter a vlastnosti stopy (její vypovídací schopnost) tak, aby bylo možné opakování zkoumání realizovat. Mnohdy totiž není možné nejdříve stopu "fixovat" a až posléze podrobit zkoumání, čímž se vlastně stopa "fixuje" až následně a už může být její vypovídací schopnost pozměněna.

Významný vliv na vypovídací schopnost stopy mají i podmínky jejího uložení nebo archivace. Často se stává, že odstup doby prvotního zkoumání a potenciálního opakovaného zkoumání je mnohdy několik let (a v praxi znám i případy, kdy bylo nutné opakovat zkoumání i více než po desítky let). Navíc stopa za tu dobu putuje mezi různými subjekty a podmínky jejího transportu, uložení a manipulace jsou velice různorodé a nezdá se, že by se stopa neodbornou manipulací poškodila, zničena nebo ztracena.

Faktorů, které ovlivňují možnost opakování zkoumání a které mají vliv na přesnost a tím i vypovídací schopnost výsledků zkoumání, je celá řada a podle jednotlivých forenzních oborů se výrazně liší. Pro většinu znaleckých zkoumání se využívají různá zařízení, přístroje a měřicí technika. I u těchto technických pomůcek je nutné přesně dokumentovat jejich stav¹⁰⁾. Navíc se často stává, že i laboratorní přístroje různých výrobců nebo různého provedení i přesto, že vykazují stejné základní parametry, mohou i výrazně ovlivnit výsledky zkoumání.

V určitých případech navíc nebyla forenzními vědmi nalezena metoda, která by vůbec umožňovala zachování stopy nebo alespoň prodloužení její životnosti. Zejména v případech mikrostop ve spojení s jejich biologickou podstatou se často stává, že stopa má velice krátkou životnost nebo že je stopa spotřebována v procesu samotného zkoumání. V těchto případech je opakování zkoumání nemožné.

⁹⁾ Experiment (česky též vědecký pokus) je soubor jednání a pozorování, jehož účelem je ověřit (verifikovat) nebo vyvrátit (falsifikovat) hypotézu nebo poznatek, které něco tvrdí o příčinných vztazích určitých fenoménů. Pokus je hlavní nástroj empirického rozšiřování vědeckého poznání. (Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Experiment>)

¹⁰⁾ Např. standard ISO/IEC 17025 požaduje pravidelnou kalibraci přístrojového vybavení laboratoře

Dodržení pravidla opakovatelnosti tedy znamená, že při zachování stejných výchozích podmínek a za použití stejných metod a postupů by opakované zkoumání mělo dospět ke stejným výsledkům.

Přezkoumatelnost

Přezkoumatelnost je, na rozdíl od opakovatelnosti, velice často náročnější na podmínky, které byly u opakovatelnosti uvedeny výše. Přezkoumání spočívá v provedení nového zkoumání stop, ale za použití jiných metod, než které byly použity v původním zkoumání (jestliže ovšem takové analogické metody existují). Při zachování původních vstupních podmínek a při použití analogických metod zkoumání by výsledkem měly být výstupy, které jsou analogické původnímu zkoumání.

Přezkoumávání se provádí s cílem získat odpověď na již jednou položenou a zkoumanou otázku jiným postupem než jak bylo provedeno původní zkoumání. Platí také, že každá další otázka, a je jedno jestli ji nazveme "nová" nebo "doplňující", vyžaduje v zásadě nové zkoumání.

Jelikož při přezkoumání jsou použity jiné metody zkoumání, zachování původních požadavků na vlivy prostředí v průběhu zkoumání nemusí být v zásadě dodrženy, protože jiná metoda může požadovat jiné parametry vnějšího prostředí. Nicméně se obecně zvyšují požadavky na zachování vstupních podmínek, zejména na zachování původní stopy, která byla předmětem původního zkoumání, zpravidla v plném rozsahu. Nová metoda může totiž požadovat pro zkoumání jiné charakteristiky a parametry stopy než při původním zkoumání.

Jestliže pro opakování zkoumání je nezbytné zkoumat, zda jsou k dispozici stejné vstupní podmínky (zejména zda existuje samotná stopa a zda má stejné parametry, které byly předmětem zkoumání v době jejího prvotního zkoumání) a zda při opakovaném zkoumání lze zajistit definovanou míru vlivu okolního prostředí (např. klimatické, přístrojové, časové apod.), u přezkoumávání je důležitým faktorem zkoumání původní stopy s cílem zjistit její aktuální parametry a vlastnosti a zda tyto zjištěné údaje umožňují s odstupem doby realizovat zkoumání jinou vhodnou technikou a na základě zjištění aktuálního stavu stopy výběr takové vhodné metody zkoumání.

Pro dokreslení lze uvést příklad, kdy původní analýza pro zjištění požadované skutečnosti (např. stáří věci) požadovala na vstupu pouze podrobnou fotodokumentaci a tato fotodokumentace byla i vstupní stopou ke zkoumání, avšak při přezkoumání může být navržena např. fyzikální nebo chemická analýza, která už vyžaduje originální stopu a nepostačuje pouze její obrazová dokumentace.

Integrita

Požadavek na zachování integrity stopy se dá definovat jako sada postupů, které jsou při manipulaci se stopou a v průběhu jejího zkoumání použity tak, aby v rámci daných možností zůstala stopa ve stavu, v jakém byla poprvé zajištěna. To znamená, že v průběhu všech procesů (manipulací se stopou, ať už jakýmkoliv oprávněným subjektem a tedy také znaleckým zkoumáním) nedošlo ve stopě ke změnám od doby jejího zajištění (nalezení) až po použití stopy (a odvozené znaleckého posudku, který danou stopu zkoumal) pro právní úkony občanů, právnických nebo fyzických osob nebo pro potřeby orgánů státní moci.

V podstatě má požadavek na zachování integrity trojí opodstatnění:

- a) Je jiným vyjádřením toho, co již bylo zmíněno výše - požadavek na zachování (dle možností) původní stopy, která je předmětem znaleckého zkoumání, zejména pro potřeby opakování nebo přezkoumání (v angličtině se používá termín "Evidence Integrity¹¹⁾").
- b) Je podrobnou dokumentací toho, co vše bylo se stopou děláno, kdo ji měl a co s ní dělal a kde byla uložena (v angličtině se používá termín "Chain of Custody").
- c) Je potvrzením toho, že v celém životním cyklu stopy, tedy od jejího zajištění až do předvedení u soudu, nikdo stopu nezměnil (neúmyslně nebo i úmyslně) v něčí prospěch.

Na mezinárodní scéně se s požadavkem na zachování integrity setkáváme velice často a jedná se o jeden z nejzákladnějších požadavků na práci se stopami. V našem prostředí se s takovým důrazem na zachování integrity stop bohužel nesetkáváme. Je to škoda, protože (mimo jiného i z důvodů výše uvedených ohledně opakování a přezkoumání) je zachování integrity stop jedním z důležitých požadavků práce se stopami, zachování důkazní síly důkazu a tím i znalecké práce.

Je přirozené, že je jen stěží možné zachovat absolutní integritu stop. Už jenom tím, že stopu nějakým způsobem zajistíme (např. nalezený předmět odpovídajícím způsobem zabalíme a přepravíme ke zkoumání), vytrháváme ji z jejího prostředí, které (obecně řečeno) má na stopu vliv a má se stopou určité vazby, např. klimatické podmínky prostředí, adheze k povrchu, radiové signály v daném prostředí, ultrafialové nebo tepelné záření a mnoho dalších faktorů, které na stopu určitého typu mohou mít v určitém prostředí někdy i podstatný vliv.

Navíc je mnoho forenzních metod zkoumání, které určitým způsobem integritu stopy narušují, protože jinak na současné úrovni poznání zkoumat nelze. Důležité však je, aby všechny kroky, které jsou se stopou činěny, měly racionální základ, aby byly odpovídajícím způsobem zdůvodněny a zadookumentovány a byl popsán způsob a míra narušení integrity stopy, případně vliv takového jednání na

¹¹⁾ Za povšimnutí stojí to, že my zatím mluvíme o stopách, kdežto v angličtině se spíše používá přímo termín „důkaz“ (evidence). Rozdíl se může zdát formální, avšak v našem prostředí má své opodstatnění.

základní charakteristiky stopy a aby takové zásahy do stopy narušovaly její integritu minimálně možným v dané situaci způsobem.

V případě, že existuje několik způsobů, které by potenciálně mohly narušit integritu stopy je nutné zvolit takový, který bude mít nejmenší negativní vliv na ostatní pravidla forenzní práce, zejména na nezávislost, opakovatelnost, přezkoumatelnost a legalitu.

Legalita

Jako laik v oblasti práva bych k tomuto pravidlu forenzní analýzy mohl pouze konstatovat, že veškeré činnosti a postupy, které jsou v rámci forenzní analýzy použity, musí být v souladu s platnými zákony. K tomu by asi nebylo co dodat. Nicméně několik postřehů je nutné uvést.

Legalita stop.

Problematika legality stop, jejich původu a oprávněnosti jejich získání a pak i následného zkoumání je asi tou nejpálčivější otázkou, která se na první pohled týká znaleckého zkoumání. Ale skutečně jenom na první pohled, protože legálnost původu stop s jejich zkoumáním nemá ve skutečnosti žádnou souvislost.

Jsem přesvědčen, že výše uvedené tvrzení nevyžaduje dodatečného vysvětlení. Pro jistotu ale připomenu jen několik podstatných faktů:

a) Základním poznatkovým zdrojem forenzních věd (a následně i výkonu znalectví) jsou přírodní, technické a společenské vědy. Na rozdíl od kriminalistiky, u které je základním a východiskovým poznatkovým zdrojem trestní právo procesní. Otázky legality stop tedy mají být směřovány na kriminalistiku. Problémem forenzních věd a následného znaleckého zkoumání tedy v žádném případě nejsou právní otázky (ze zákona znalec ani nesmí podávat právní úvahy) a tedy ani úvahy o legálnosti stop, které znalec zkoumá.

b) V celém řetězci postupných činností, které přímo souvisí s prací se stopami, jsou jasné definovány tři základní okruhy (identifikace, zajištění, zkoumání). Za každou z uvedených činností je nutné vidět také jednoznačnou odpovědnost za jejich realizaci. Jestliže tedy je v kompetenci OČTŘ problematika identifikace a zajištění stop, tyto složky nesou plnou odpovědnost i za jejich legalitu.

Jakékoliv úvahy směrem k tomu, že by znalci měli nějakým způsobem sdílet odpovědnost za legalitu stop

které jsou jim předání ke zkoumání, nejsou opodstatněné. Je zřejmé, že tady postačuje se odkázat na § 105 trestního řádu.

Problematiku legality stop v souvislosti se znaleckým zkoumáním tady zmiňuji zcela úmyslně proto, že jsem se již mnohokrát setkal s názory, že znalec by měl posuzovat i tyto okolnosti, aby se vyhnul potenciálním problémům v případech, kdy je možné proces získání stop zpochybňovat a tedy zpochybnit i výsledek celého procesu, kterým je znalecký posudek.

Jestliže uvažujeme v intencích trestního řízení, tam jsou jednotlivé postupy, kompetence a odpovědnosti definovány jasně a není na znalci, aby byl jen uvažoval¹²⁾ o legalitě stop, které mu OČTŘ předkládají ke zkoumání.

c) Jiná situace může nastat v případech, kdy se jedná o podání znaleckého posudku pro jiné subjekty než jsou OČTŘ, tedy podle jiných pravidel, než jsou regulativy trestního řádu. Tam už není tak jednoznačné rozdělení rolí v procesu identifikace, zajištění a zkoumání stop. Proto v těchto případech musí být vždy předem jednoznačně smlouveno, kdo je za kterou oblast odpovědný. Celkem jednoznačný návod je podán v dobře známém a ve světě široce akceptovaném dokumentu, který pochází z dílny ACPO (Association of Chief Police Officers), kde jsou uvedeny čtyři základní principy práce¹³⁾ (v tomto konkrétním případě práce s digitálními stopami) a kde je jako poslední princip a zřejmě princip s univerzální platností, uvedeno, že "osoba pověřená vyšetřováním má veškerou odpovědnost za zajištění souladu s právními předpisy..."

Takže v případech, které nespádají do působnosti trestního řízení, je veškerá odpovědnost na tom, kdo to dané šetření (vyšetřování) vede a tedy je na ujednání, aby taková osoba byla jednoznačně určena a měla odpovídající kompetence a tomu odpovídající odpovědnosti.

Legalita postupů a prostředků zkoumání.

Je asi zřejmé, že výběr metod a postupů zkoumání by se měl řídit výhradně podle jejich vhodnosti a opodstatněnosti k dosažení předpokládaného výsledku a tedy mluvit o legalitě takového postupu se zjevně

2. SECTION 2 – THE PRINCIPLES OF DIGITAL EVIDENCE

2.1 PRINCIPLES

2.1.1 **Principle 1:** No action taken by law enforcement agencies, persons employed within those agencies or their agents should change data which may subsequently be relied upon in court.

2.1.2 **Principle 2:** In circumstances where a person finds it necessary to access original data, that person must be competent to do so and be able to give evidence explaining the relevance and the implications of their actions.

2.1.3 **Principle 3:** An audit trail or other record of all processes applied to digital evidence should be created and preserved. An independent third party should be able to examine those processes and achieve the same result.

2.1.4 **Principle 4:** The person in charge of the investigation has overall responsibility for ensuring that the law and these principles are adhered to.

Obr. 2 - ACPO Good Practice Guide for Digital Evidence, Version 5, str. 6, dostupné např. z http://www.digital-detective.net/digital-forensics-documents/ACPO_Good_Practice_Guide_for_Digital_Evidence_v5.pdf

¹²⁾ Tady si neodpustím poznámku, že přirozeně o těchto otázkách může znalec uvažovat ale své úvahy má vždy možnost sdílet tomu, kdo mu stopy ke zkoumání předává.

¹³⁾ ACPO Good Practice Guide for Digital Evidence, Version 5, dostupné např. z http://www.digital-detective.net/digital-forensics-documents/ACPO_Good_Practice_Guide_for_Digital_Evidence_v5.pdf

nedá. Tam by mělo být pouze odborné kritérium a výběr odpovídající metody a prostředku by měl být zdůvodněn odbornými argumenty.

Problém legality postupů a použitých prostředků ale velice často vyvstává při zkoumání samotného procesu forenzní analýzy. Nezřídka se totiž stává, že uvedené závěry se opírají o výsledky analýz, které (podle tvrzení autorů takových analýz) vycházejí např. ze srovnání se záznamy v "interních archívech znalce" a mnohdy se může jednat i o citlivé informace, na systematické shromažďování kterých by obecně znalec musel mít speciální povolení. Může se také stát, že výsledky byly získány pomocí analytických nástrojů, které ovšem nikde v posudku nejsou blíže specifikovány, a tedy nelze potvrdit oprávněnost jejich použití, nebo jsou v posudku uvedeny přímo reporty, ze kterých lze přímo identifikovat použité nástroje, ale objektivně mohou vzniknout důvodné pochybnosti o tom, zda dotyčný znalec vůbec měl oprávnění (pravděpodobně licenční) takový nástroj použít (např. v případě vysoce specifického nástroje, který obecně není běžně k dispozici a mají jej pouze některá speciální pracoviště a to pouze pro specifikovaný účel).

Dá se z praxe říct, že takovýmto problémem legality použitých postupů a prostředků se nikdo příliš nezabývá. Mnohdy to je komplikováno navíc tím, že průběh a výsledky zkoumání nejsou dokumentovány způsobem, který by umožňoval o podobných závěrech vůbec uvažovat. Nedá se také potenciálně i vyloučit, že nedostatky dokumentace mohou být právě z výše uvedených důvodů v některých případech i úmyslné.

Ve světě se obecně více dbá na to, aby o průběhu znaleckého zkoumání byla vedena podrobná dokumentace, včetně toho, jaká zařízení byla pro zkoumání použita, jaký software byl použit pro analýzy, včetně přesné identifikace jeho verze. Když pro nic jiného tak proto, že objektivně každé zařízení a jeho programové vybavení má své limity a také potenciálně svoji chybivost¹⁴.

Jestli budu v tom pokračovat, tak se lze odkázat na normu ISO/IEC 17 025, kde jsou tyto požadavky explicitně popsány. Ukazuje se, že požadavky této normy mají na mnoha místech a z mnoha důvodů určitá opodstatnění, byť se na ně lze dívat i z pohledu efektivity. Uvažovat o opodstatněnosti výrazně zvýšených nákladů na zavedení požadavků této normy do praxe zejména v podmínkách, které jsou u nás pro hodnocení znalecké práce nastaveny, je spíše záležitostí celého systému znalectví u nás. Blíže se o tom lze dočíst v časopise "Digital Forensic Review", kam zájemce odkáží¹⁵, protože se to tématicky vymyká právě popísané problematice.

Dokumentace

Požadavek na dokumentaci je vlastně průřezový a naplnění téměř všech výše uvedených základních pravidel forenzní analýzy bez podrobné dokumentace ani

není možné. Zejména požadavky na opakovatelnost, přezkoumatelnost, integritu a legalitu zkoumání podrobnou dokumentaci přímo vyžadují. Dalo by se říct, že jsou to všechno požadavky obligatorní, vyplývající přímo (nebo spíše nepřímo) z regulativních předpisů.

Není to ovšem jediný důvod, ze kterého požadavek na podrobnou dokumentaci vyplývá. Ten důvod, pro znalce pravděpodobně mnohem bližší a mohu říct že i užitečnější, je jejich vlastní potřeba, zajištění jejich vlastního zájmu. Pokusím se to objasnit.

Tím asi nejzásadnějším důvodem, kvůli kterému by znalec měl podrobně dokumentovat veškerou svoji práci na zpracování znaleckého posudku, je v podstatě jeho vlastní ochrana. Jednou ze základních povinností znalce je (v případě potřeby) vysvětlit a obhájit (zejména před soudem) výsledky svého zkoumání.

Objektivní skutečností však je, že v případě, kdy se v rámci zkoumání nejedná o triviální věci¹⁶, tak písemný záznam znaleckého zkoumání, který je realizován formou znaleckého posudku, nemůže podchytit všechny detaily práce (to by takový posudek nikdo nečetl) a navíc do posudku se uvádějí zjištěné skutečnosti způsobem, kterému by měl porozumět objednatel. Je taky zřejmé, že jazyk objednatele (policejní orgán, soudce nebo advokát) je diametrálně odlišný od odborného jazyka a terminologie znalce. Znalec tedy musí použít postupy a svoje odborná zjištění formulovat jiným způsobem, než by je formuloval pro odborníky z řad svého profesního okruhu.

Potřeba podrobné dokumentace průběhu zkoumání proto vyplývá z několika faktorů, které v současnosti přímo ovlivňují práci a postavení znalce:

a) *Prodlužuje se doba od podání posudku až do doby, kdy je potřebné k tomu posudku podat vysvětlení* (např. před soudem). Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že není výjimkou předvolání k soudu k podání vysvětlení k posudkům, které jsem zpracovával před desetiletím. V takových případech si nelze pamatovat nic jiného, než to, co je přímo napsáno v posudku samotném. Veškeré další otázky (například na okolnosti nebo detaily kolem zkoumání) jsou prakticky bezpředmětné a znalci nezbyvá, než pouze konstatovat objektivní skutečnost, že nemůže k posudku říct nic víc, než je v něm napsáno, že si objektivně nic dalšího pamatovat nemůže. Má na to sice právo, ale dovedete si představit, že tím zrovna nezvyšuje hodnověrnost své práce a tím i svoji profesionální úroveň. Jinak - přímo řečeno - snižuje hodnověrnost posudku a tím degraduje svoji profesionální úroveň. Znalec sice má povinnost společně se svým výtiskem znaleckého posudku archivovat i veškerý poznámkový aparát a pracovní výstupy a dokumentaci, která s daným posudkem souvisí, ale jeho rozsah není (a objektivně ani nemůže být) stanoven. Mohu jenom vřele doporučit, aby rozsah toho, co si znalec archivuje společně s výtiskem znaleckého posudku, byl dle možností maximální. Jen tak může vysvětlit i detaily, které se k danému posudku vztahují,

¹⁴ Tady se opět dostáváme k tomu, co bylo zmíněno již dříve v části o opakovatelnosti a přezkoumatelnosti.

¹⁵ M. Svetlík, Nový návrh zákona o znalcích - pohled z druhé strany, Digital Forensic Review, 1/2017, str. 5, ISSN 2570-5040, dostupné z https://issuu.com/digitalforensicareview/docs/dfv_1-2017

¹⁶ Tady nechci zlehčovat některé znalecké obory nebo některá zkoumání, ale objektivně existují problémy, které jsou řešitelné jednoduše a přímočaře a jiné problémy lze řešit pouze použitím složitých analytických a syntetických metod.

neztratit svoji profesionální pozici a v konečném důsledku obhájit na odpovídající úrovni výsledky své práce.

b) *Zvyšuje se v mnoha oborech složitost zkoumání.* S tím souvisí i složitost a rozsah dokumentace použitých postupů. Společně se skutečností, že k podání vysvětlení dochází mnohdy s větším časovým odstupem a s tím, že kvalitní znalec často zpracovává větší množství posudků, nelze si bez podrobné dodatečné dokumentace (která mnohdy z různých důvodů ani nebývá součástí posudku samotného) ani po kratší době od podání vzpomenout a vysvětlit některé detaily, okolnosti, parametry zařízení a metod v posudku použitých. Právě v detailech je mnohdy síla profesionality.

c) *Zvyšuje se komplexnost zkoumaných stop.* Neplatí to pravděpodobně pro všechny obory, ale u mnoha (zejména novějších oborů) to platí beze zbytku. Často totiž vyvstane nutnost před samotným zkoumáním provést mnohdy složitou dekompozici zajištěné stopy. Aby bylo možné tuto stopu opět složit zpět do původní podoby, není nic vhodnějšího než celý proces detailně dokumentovat. Taková dokumentace pak poslouží nejenom jako důkaz zachování integrity stopy, ale pro znalce samotného jako podrobný návod na zpětné sestavení stopy do původní podoby. Nemluvě o tom, že mnohdy i zdánlivá maličkost, které v průběhu zkoumání není věnována pozornost (např. i proto, že zjevně není v dané době předmětem zkoumání), může následně hrát důležitou roli.

d) *Stupňují se snahy znevěrohodnit podaný posudek protistranou.* Nic proti tomu, je to legitimní. Pominu to, že většinou tato snaha sklouzává do šermování s formálními argumenty, které se daří většinou celkem lehce vyvrátit. Stále častěji se však stává, že se protistrana poradí s nějakými specialisty v oboru nebo si dokonce nechá zpracovat protiposudek. V takových případech je každá doplňující informace, každé upřesnění toho, co je uvedeno v písemném posudku a podloženo další dokumentací a poznámkami, ceněna. Opět s cílem potvrdit pravdivost a opodstatněnost východisek, použitých metod a zjištěných nebo odvozených závěrů. Prospěje to věci samotné (zvýšením důkazní síly posudku), ale také zvyšuje profesionální prestiž znalce.

Jak jsem uvedl už v úvodu, naši zadavatelé pravděpodobně celkem oprávněně požadují, aby znalecké posudky splňovaly určité parametry. Tady zmíněné atributy znalecké práce mezi takové parametry jednoznačně patří. Od zeleného stolu však nelze kvalifikovaně rozhodovat, co vše to bude v praxi obnášet.

Taky jsem se nenápadně (celkem cíleně nenápadně) zmínil o standardu ISO/IEC 17025. Nechci jej tímto prosazovat tak, jak je to u mnoha jiných "certifikací" zvykem. Ne, žádný "hurá systém", kdy se nějaká norma stane slepě téměř modlou a všichni se snaží mít na svém vývěsném štítu to magické číslo (např. 9000, 14000 nebo nějaké podobné). Mým cílem bylo pouze najít rozumnou, optimální, zdůvodnitelnou a realizovatelnou cestu k tomu, aby bylo možné v tom všem nalézt užitečnost. A zejména inspiraci a zamyšlení, jestli náhodou nelze něco málo změnit k lepšímu.

Závěr

Byl bych nerad, kdyby byly uvedené atributy forenzní analýzy chápány jako nějaký druh "další buzerace" pro znalce. Ono těch požadavků a povinností, které jsou už tak na znalce nakládány, je docela dost na to, jakým způsobem stát práci znalců oceňuje. Výrazné disproporce mezi požadavky na znaleckou práci a jejím oceněním ze strany státu nezmění ani poslední návrhy na zvýšení znalečného, jak jsou navrženy v novém návrhu zákona o znalcích (viz minulé číslo našeho časopisu).

Ing. Marian Svetlík, Sr., soudní znalec, pracuje jako specialista na digitální forenzní analýzu Czech Cybercrime Centre of Excellence na Masarykově univerzitě v Brně, přednáší informační bezpečnost a počítačovou kriminalitu na vysokých školách. Je šéfredaktorem časopisu Digital Forensic Review, členem řídicího výboru Institutu pro Digitální Forenzní Analýzu, podílí se na mezinárodních projektech spojených s problematikou Digital Forensic a Cybercrime.

Tento článek je mírně přepracovanou verzí jedné z kapitol připravované rozsáhlejší práce, která je zaměřena na digitální forenzní analýzu.

PRVNÍ END-TO-END ŘEŠENÍ PRO ZAJIŠTĚNÍ DAT A ANALÝZU APFS

BLACKLIGHT®

MACQUISITION™

S příchodem BlackLight 2018 R1 a MacQuisition 2018 R1 se vám dostává do rukou první a úplné řešení pro zajištění, dešifrování a analýzu nejnovějšího souborového systému Apple File System.

MOBILYZE

**Rozšiřte své možnosti při zajišťování dat
z telefonů s iOS s Mobilyze 2018 R1**

BlackBag®
TECHNOLOGIES

Distribuci a prodej v ČR a SR zajišťuje:

FIREWIRE REVOLUTION CZ
by forensee
Polská 15
120 00 Praha 2

www.firewire-revolution.cz
info@firewire-revolution.cz

+420 315 55 88 70

forensee
digital forensics